

Samfunnsbedriftenes innspill til folkehelsemeldingen

13.04.2022

Samfunnsbedriftene er den ledende arbeidsgiver- og interesseorganisasjonen for kommunalt eide selskaper. Vi har 570 medlemmer som leverer grunnleggende tjenester innen bransjer som energi, avfall, brann/beredskap, havn, vann/avløp, økonomi, kultur, samferdsel og helse til innbyggere og næringsliv over hele landet. Vi har medlemmer over hele Norge, og er særlig opptatt av å sikre gode og forutsigbare rammevilkår som stimulerer til bærekraftig næringsutvikling og konkurransekraft i hele landet.

Arbeidslivet er en av de viktigste arenaene for å jobbe med folkehelse, noe arbeidsmiljølovens formålsbestemmelse om helsefremmende arbeid understreker. Folkehelse står derfor helt sentralt for en arbeidsgiverorganisasjon. I tillegg har Samfunnsbedriftene en rekke medlemmer som har arbeid med folkehelse som kjerneoppgave, enten det er virksomheter innen helse og omsorg eller kultur og natur.

Gjennom pandemien har vi sett viktigheten av fremoverlente arbeidsgivere som tilrettelegger for de ansattes ulike behov. Det kan være direkte folkehelsefremmende arbeid ved å legge til rette for mosjon og sunne valg under isolasjon og hjemmekontor. Men det kan også være indirekte folkehelsefremmende arbeid gjennom å holde folk i arbeid, motvirke utstøting og utenforskap, bidra til sømløst samarbeid mellom arbeidsgivere og NAV, eller skape et mer inkluderende arbeidsliv hvor alle får bruke sine ressurser til beste for fellesskapet.

1. Folkehelsearbeid i kommunene

Mer interkommunalt samarbeid

En rekke norske kommuner sliter med å levere lovpålagte tjenester til innbyggere og næringsliv. Det gjelder også innen helse, omsorg og rehabilitering. Samtidig får kommunene ansvar for stadig flere komplekse og kompetanse- og ressurskrevende oppgaver, noe som gjør at også store kommuner har utfordringer med å løse dem på egen hånd.

Det finnes ingen inndeling av kommuner som vil være optimal for alle de ulike tjenestene en kommune skal levere. Det som er et naturlig dekningsområde for rehabiliteringstjenester, vil ikke være det for et krisesenter. De geografiske områdene som setter naturlige grenser for virksomheten til en brann- og redningstjeneste, vil neppe være de samme for rus- og psykiatritilbudet.

For at kommunene skal klare å levere lovpålagte tjenester av høy kvalitet, mener vi at det er helt nødvendig med mer interkommunalt samarbeid. Samtidig vil det også være mange gevinster å hente uavhengig av folketall og geografiske utstrekning. Selv store byer som Oslo, Bergen, Stavanger og Trondheim er – med stort hell – involvert i flere interkommunale samarbeid. Slike samarbeid skaper gevinster gjennom stor-driftsfordeler, større og sterkere fagmiljøer, og reduserer sårbarhet. I tillegg vil slike samarbeid ha større mulighet til å ha en bredere inngang til arbeid med folkehelse i ulike sammenhenger.

Miljørettet helsevern

Samfunnsbedriftene organiserer det interkommunale selskapet Helse- og miljøtilsyn Salten IKS som utfører lovpålagte oppgaver innen folkehelse og miljørettet helsevern i 11 kommuner. Miljørettet helsevern omfatter de faktorer i miljøet som har en direkte eller indirekte innvirkning på helsen. Det viktigste området er virksomheter hvor befolkningen oppholder seg mye gjennom både livet og hverdagen, enten det gjelder barn i barnehagen, elever i skolen, beboere på sykehjem, brukere av svømmebasseng, campingplasser og asylmottak, osv. Det er god folkehelse å sikre at virksomhetene ikke utgjør noen helsefare for de som oppholder seg der. Det omfatter både byggets fysiske tilstand, lyd, inneklima og psykososiale forhold.

Regjeringen etterspør hvorvidt regelverket innen folkehelseområdet bør styrkes, og i så fall hvordan. I dag er kapittel 3 i folkehelseloven – som omtaler miljørettet helsevern – adskilt fra delen av loven som definerer kommunens ansvar. Vi ønsker å understreke at miljørettet helsevern nettopp er blant lovpålagte oppgaver som kommunene har ansvar for. De burde derfor sees i sammenheng med kapittel 2, hvor de øvrige kommunale oppgavene er beskrevet.

Vi mener at regjeringen også bør vurdere muligheten for å ta tilsynsgebyr fra virksomheter som det føres tilsyn med. Dette gjøres i dag i henhold til forurensningsloven/forurensningsforskriften – både fra statsforvalter og kommune.

Inkludering i arbeidslivet

Som tidligere nevnt er arbeidslivet en viktig arena for god folkehelse. Derfor bør det også legges til rette for et inkluderende arbeidsliv på alle nivåer, slik at flest mulig som står utenfor arbeidslivet kan få en fot innenfor. Det krever en felles praksis ved alle landets NAV-kontorer, slik at arbeidsgiver gis de riktige verktøyene for å bedre få på plass et sømløst samarbeid mellom den enkelte arbeidstaker og arbeidsplassen.

Det må også legges til rette for flere varig tilrettelagte arbeidsplasser (VTA), samt varig tilrettelagte arbeidsplasser i ordinær virksomhet (VTAO). Alle bør ha rett til en jobb, og den enkeltes mulighet til å bidra i fellesskapet bør ikke være begrenset av antall VTA-plasser. Samfunnsbedriftene mener at VTA og VTAO bør rettighetsfestes for de aktuelle målgruppene.

Rusmisbruk er også et område som vil påvirke både arbeidsliv og folkehelse. Blant våre medlemmer finnes det også virksomheter som jobber med langtidsbehandling av rusmiddelavhengige. Man kan argumentere for at folkehelsearbeidet i stor grad handler om å hindre at folk utvikler et rusproblem, men vi mener det er vel så viktig å hindre ringvirkninger gjennom å rehabilitere rusmisbrukere tilbake til arbeid og deltakelse i samfunnet. Derfor bør regjeringen se på om kommunene er godt nok rustet til å håndtere de komplekse utfordringene rundt rusmiddelavhengighet, og om det er god nok dialog mellom de ulike aktørene som jobber med dette ute i kommunene.

Friluftsliv og kulturarv

Samfunnsbedriftene er glade for at regjeringen anerkjenner frivillighetens rolle i folkehelsearbeidet. Blant våre medlemmer er det en rekke friluftsråd som bidrar ved å legge til rette for gode friluftsupplevelser. Gjennom merking og tur-registrering sørger de for økt hverdagsaktivitet og turgåing i nærmiljøene. Det er spesielt viktig for

oppvoksende generasjoner som bestemmer morgendagens folkehelse. En undersøkelse fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) viser at mange barn byttet ut lek med skjerm under pandemien. Det er derfor viktig å gjøre oppfølgende undersøkelser for å avklare om dette er forbigående eller en varig trend.

Ved siden av å oppmuntre til friluftaktivitet, har friluftsrådene en viktig rolle i å fremme friluftslivets interesser og sikre at grønne områder ivaretas for fremtiden. Dette omfatter også sikring av friluftsområder. Friluftsliv handler i stor grad om naturopplevelser, og dermed også alt det levende som omgir oss både på land og under vann. Ved tilrettelegging for friluftsliv må vi sørge for at dette blir gjort så naturvennlig som mulig, og ifølge veiledere og regelverk.

Samfunnsbedriftene ber regjeringen etablere et eget program for styrking av arbeidet med økosystemene på land, der blant annet friluftsrådene og naturparkene involveres med sin sterke lokale forankring og kompetanse. Klimaendringene kan gi flere utfordringer knyttet til friluftsområder, med bekker, elver, vann og sjø, inkludert håndtering av overvann og renseanlegg. Friluftsrådene har ansvar for å ivareta bærekraftig vannforvaltning gjennom det faglige arbeidet, og vi ber regjeringen styrke friluftsrådernes rolle i denne forvaltningen.

Norge har i dag åtte steder på UNESCOs liste over verdens kultur- og naturarv. Tre av disse har sentre som er medlem i Samfunnsbedriftene. Vi har avdekket et tydelig behov for bedre koordinering og oppfølging fra myndighetene for å sikre forsvarlig drift av verdensarvstedene. Det er nødvendig med økt økonomisk støtte hvis Norge skal innfri sitt ansvar for å ta vare på verdensarvstedene. Vi viser til Stortingsmelding 35 (2012-13) – «Framtid med fotfeste», der det står at *«De norske verdensarvområdene skal utvikles som fyrtårn for den beste praksisen innen natur- og kulturminneforvaltning når det gjelder tilstand, forvaltning og formell beskyttelse»*.

Samfunnsbedriftene organiserer Norges Fjellstyresamband bestående av 93 norske fjellstyrer. Disse bidrar til bedre folkehelse gjennom å være Norges største tilbyder av opplevelser innen jakt og fiske til allmennheten. De står for omfattende tilrettelegging i form av hytter, båter, doer, stier, klopper m.m. Fjellstyrenes bidrag til bedre folkehelse er først og fremst gjennom tilrettelegging for at alle kan få tilgang til gode friluftsupplevelser. Fjellstyrene driver i dag omfattende samarbeid med barnehager, skoler og organisasjoner om aktiviteter ute, og har i en årrekke hatt opplegg rettet mot innvandrere. Hvis fjellstyrene får en styrket statlig grunnfinansiering, kan deres bidrag til bedre folkehelse økes betydelig.

2. God psykisk helse og livskvalitet

Folkehelse og økt livskvalitet må gjennomsyre all politikkutforming – fra barnehage til universitet, og gjennom idrett og kultur. Samfunnsbedriftene mener at folkehelseperspektivet alltid må vurderes og tillegges stor vekt når nye tiltak skal iverksettes. Kommunene og kommunale bedrifter som leverer grunnleggende tjenester, har et særskilt ansvar for å sikre god psykisk helse og livskvalitet gjennom forebyggende arbeid.

Samfunnsbedriftene organiserer en rekke kultur- og idrettsinstitusjoner som bidrar til aktivitet, samhold og tilhørighet i befolkningen. Vi mener derfor at kulturperspektivet

må få en langt større plass i folkehelsemeldingen, siden det bidrar til forbedret livskvalitet og forebygger psykisk uhelse. Flere undersøkelser påpeker betydningen av kulturell stimulering i rehabilitering, men også kulturopplevelsens forebyggende og helsefremmende effekt. Samfunnsbedriftene organiserer en rekke friluftsråd, museer, kulturhus og idrettshaller som jobber aktivt med denne tematikken.

Et eksempel er Beitostølen helsesportsenter (BHSS). De har en viktig nasjonal rolle i arbeidet med rehabilitering for barn, unge og voksne med ulike diagnoser, funksjonsnedsettelse og funksjonsnivå. Et viktig prinsipp er at aktivitet og deltakelse skal skje med utgangspunkt i muligheter snarere enn begrensninger.

Det er samfunnsøkonomisk lønnsomt med tidlig rehabilitering for å få mennesker med ulike funksjonsnedsettelse tilbake i jobb og aktiv deltakelse i samfunnet. Vi vil understreke behovet for å styrke arbeidet med rehabilitering. Dette omfatter å gå gjennom praksisen med brukerstyrt personlig assistent, slik at pasienter sikres god og ansvarlig oppfølging under rehabiliteringsopphold. Å styrke rehabiliteringsarbeidet vil sikre bedre livskvalitet, og sørge for at den enkelte kan ta et aktivt ansvar egen helse og få brukt sine ressurser til det beste for seg selv og samfunnet.

3. Klima og helse

Regjeringen ber om innspill til hvordan statlige myndigheter, i samspill med andre, kan bidra til bedre folkehelse som samtidig forbedrer klimaet. Samfunnsbedriftene ser forbedring av *infrastruktur* som et viktig stikkord, fordi forurensing ofte skjer som et resultat av manglende eller dårlig vedlikeholdt infrastruktur.

Vann og avløp

Vann- og avløpsnett i norske kommuner slipper daglig ut mengder forurenset avløpsvann. En av de viktigste årsakene til dette er et enormt vedlikeholdsetterlep, som ifølge en ny rapport er beregnet til svimlende 332 milliarder kroner fram mot 2040. Et så enormt arbeid for å sikre noe så grunnleggende for folkehelse som rent vann, krever betydelig oppmerksomhet fra myndighetene.

Samfunnsbedriftene mener oppgaven er så stor – og har blitt skjøvet på så lenge – at det er behov for betydelige strukturendringer for å lykkes. Det finnes svært mange eksempler på at tekniske tjenester i kommunene løses aller best når de utføres på tvers av kommunegrensene. I dag har vi en rekke interkommunale selskaper (IKS) som underbygger dette. Men der 97 prosent av kommunene samarbeider om renovasjon, er det bare 13 prosent som har valgt IKS som løsning på noe så grunnleggende som trygt drikkevann. I tillegg er vannforvaltningen svært fragmentert i både lovverk og politisk ansvar. Vi mener derfor regjeringen må vurdere å samle hele vannforvaltningen i ett departement – og samtidig finne frem til bedre regionale løsninger for å oppgradere det norske vann- og avløpsnett.

Avfall

Samfunnsbedriftenes medlemmer innen avfall er svært opptatt av at innsamlet avfall ikke skal ha utslipp til vann, jord og luft – og at farlige kjemikaler ikke skal akkumuleres i verdikjeden. For å få til dette trenger vi strengere krav til produsenter, slik at de lager produkter som faktisk kan gjenbrukes og gjenvinnes. Dagens produsentansvar er ikke godt nok for å oppnå dette, og hindrer ikke at produsentene produseres stadig mer

skrot som må brennes eller legges på deponi. Ved å følge prinsippet om at forurensere skal betale gjennom et bedre produsentansvar, vil avfallsselskapene sende mindre materialer til forbrenning, og dermed kutte betydelige utslipp til luft.

Miljøvennlig sjøtransport

Samfunnsbedriftene organiserer også snaut 70 havner, og har lenge jobbet for å flytte mer av godstransporten fra vei til sjø og jernbane. Ifølge grunnprognoser fra Nasjonal transportplan (NTP) 2018-2027 vil antall tunge lastebiler øke med hele 70 prosent de neste 30 årene. Rapporten «Fra kyst til marked» viser at det blir enda verre i nord. Der forventer Norges Lastebileier-Forbund (NLF) en fordobling av trafikken på bare ti år.

Ved siden av å gi betydelig luftforurensning, vil mer tungtransport langs veiene gi flere dødsulykker. Transportøkonomisk institutt (TØI) har funnet ut at tunge kjøretøy er involvert i hver tredje dødsulykke. Selv om Norge har god trafiksikkerhet, er vi i verdenstoppen når det gjelder dødsulykker med tunge kjøretøy. Faktisk er vårt nivå det dobbelte av Europa.

Reduksjon i både luftforurensning og trafikkulykker vil være godt folkehelsearbeid. Stortinget har vedtatt at mer godstransport må flyttes fra veg til jernbane og sjø, men det blir likevel nedprioritert. Riksrevisjonen har gjentatte ganger kritisert regjeringen for dette, og i 2018 konkluderte de med at det trengs mer aktiv styring og flere effektive tiltak. Fire statsbudsjett senere er vi – utrolig nok – lenger bak enn der vi startet. Vi mener derfor regjeringen bør vurdere fire tiltak som kan bidra til mer godstransport langs sjøveien: 1. Bedre forbindelser mellom havner og vei/jernbane, 2. Flere næringsarealer nær havner for å korte ned veien fra produksjon til sjøtransport, 3. Veiprisering som gjør at tungtransporten må betale for veislitasje og forurensning, og 4. Statlige investeringsmidler for å effektivisere logistikken i havnene.

Samfunnsbedriftene takker for anledning til å komme med innspill til regjeringens folkehelsearbeid, og stiller seg tilgjengelig for videre innspillsrunder.

Vennlig hilsen

Øivind Brevik,
Administrerende direktør
Samfunnsbedriftene